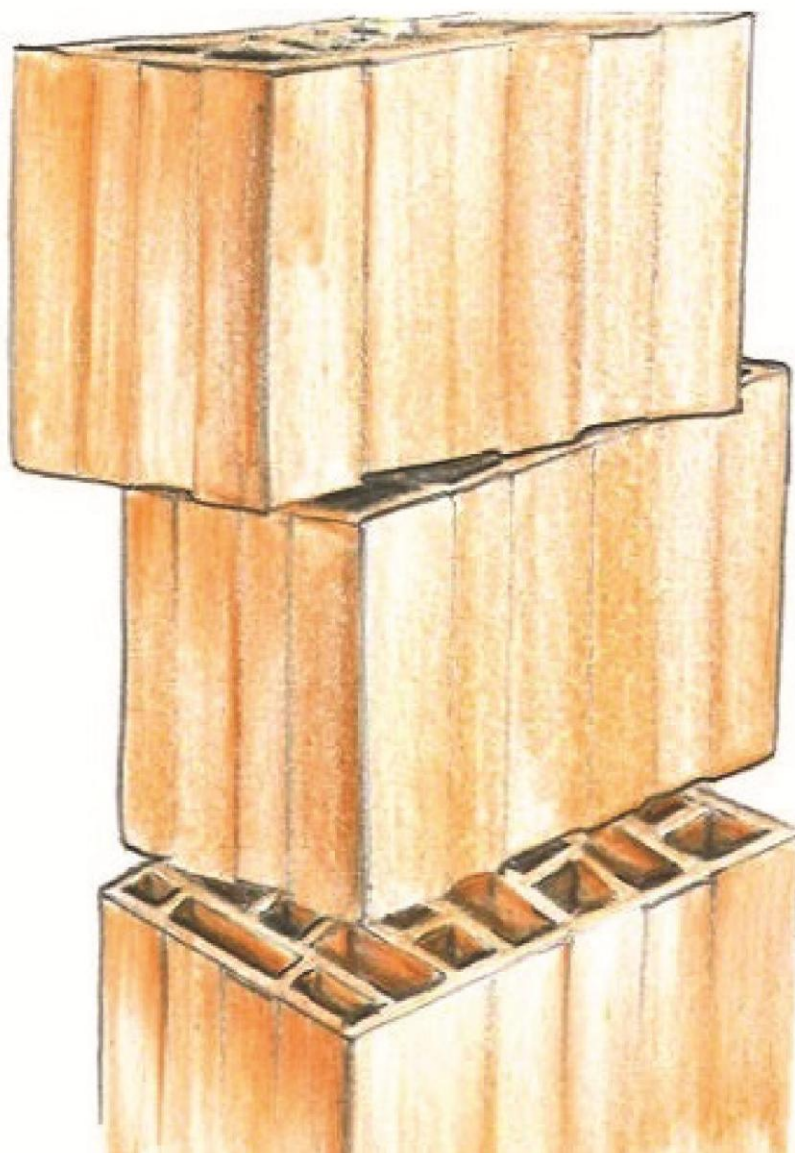

Analiza për Sektorin e Prodhuesve të Materialit Ndërtimor me Bazë nga Argjila

Mars 2016

1. Hyrje

Dy nga problemet më të mëdha në fushën e zhvillimit ekonomik me të cilat përballet Kosova janë papunësia dhe deficitin e lartë tregtar. Sipas statistikave zyrtare, papunësia në Kosovë është 35.3%, kurse tek grupmoshat e reja arrin deri 61%.¹

Deficitin tregtar i Kosovës, sipas statistikave të dhjetorit 2014, arrin mbi 2.2 miliardë euro. Eksporti mbulon importin në masën e 12.8%, në një nivel të barabartë me dhjetorin e 2012, por në një shkallë më të ulët se në dhjetorin e 2010, kur eksporti mbulonte importin në masën prej 13.7%.²

Papunësia dhe deficitin e lartë tregtar e kanë bazën, ndër të tjera, edhe tek shkalla e ulët e prodhimit vendor. Sipas Anketës Strukturore të Ndërmarrjeve 2008-2013, bizneset aktive prodhuese në Kosovë përbëjnë 9.9% (2008) deri në 12.9% (2013) të gjithëj bizneseve aktive në Kosovë.³

Më 2014, nga 9,404 biznese të reja të regjistruara, 978 prej tyre apo 10.3% ishin ndërmarrje prodhuese.⁴

Qeveria e Kosovës si prioritet të saj ka vendosur uljen e deficitit tregtar, rritjen e punësimit dhe ndihmën për bizneset prodhuese. Këto prioritete janë listuar në Programin Qeverisës 2015-2018, Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve (KASH) 2016-2018 dhe në Programin Kombëtar të Reformave në Ekonomi 2016.

Me qëllim të rritjes së investimeve në prodhim, Qeveria e Kosovës ka ndryshuar edhe politikat tatimore. Me ndryshimet që i janë bërë Ligjit për Tatimin mbi Vlerën e Shtuar (TVSh), e që priten të hyjnë në fuqi në pjesën e dytë të vitit 2015, nga TVSh-ja janë liruar linjat e prodhimit. Sipas KASH 2016-2018, kjo masë pritet ta përmirësojë likuiditetin e bizneseve prodhuese vendore; në periudhën afatmesme do të inkurajonte rritjen e investimeve private, prodhimin vendor dhe krijimin e vendeve të reja të punës; dhe në periudhën

¹ Agjencia e Statistikave të Kosovës. Rezultatet e Anketës së Fuqisë Punëtore 2014 në Kosovë. Qershor 2015

² Agjencia e Statistikave të Kosovës. Rezultatet e Anketës. Statistikat e Tregtisë së Jashtme Dhjetorë 2014.

³ Agjencia e Statistikave të Kosovës. Rezultatet e Anketës Strukturore të Ndërmarrjeve 2008 – 2013.

⁴ Agjencia e Statistikave të Kosovës. Repertori Statistikor mbi Ndërmarrjet Ekonomike në Kosovë (TM1-2015). Maj 2015.

afat-gjatë do të mundësonte rritjen graduale të aftësisë konkurruese të bizneseve kosovare edhe në tregjet ndërkombëtare.⁵

Për të kontribuar në mënyrë të drejtpërdrejtë në politikat qeveritare për zhvillim të qëndrueshëm ekonomik, Instituti GAP ka nxjerrë një seri raportesh ku ka analizuar problemet konkrete me të cilat përballen prodhuesit vendor, dhe ka ofruar rekomandime për eliminimin e tyre.

Këtë seri raportesh e kemi filluar me prodhuesit e materialit ndërtimor me bazë argjilën. Ky raport analizon problemet kryesore të këtyre prodhuesve, sikurse taksat doganore për lëndën e parë, çmimin e lartë të rrymës gjatë sezonit dimëror, procedurat për eksplotimin e argjilës, mungesën e burimeve njerëzore dhe barrierat tjera rreth eksportit dhe shitjes së prodhimeve.

2. Sektori i ndërtimeve

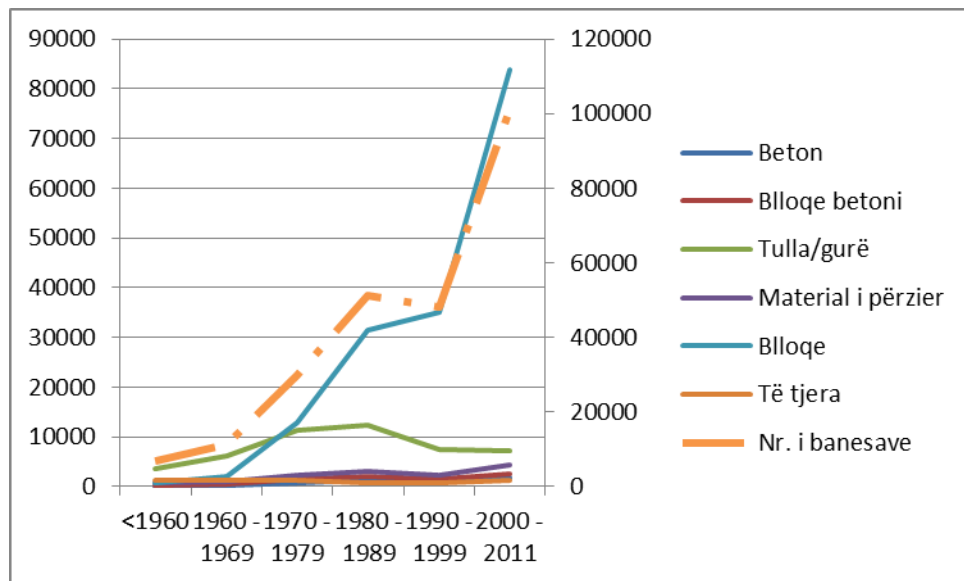
Sektori i ndërtimeve është një ndër sektorët me rritjen më të hovshme në periudhën e pasluftës. Rritja më e madhe ka ndodhur kryesisht në regjionin e Prishtinës. Në dekadën e fundit, sektori i ndërtimeve ka shënuar rritje shumë më të madhe se sa në vitet e '80-ta dhe '90-ta marrë së bashku.

Sipas të dhënave të ASK, deri më 2011, në Kosovë ekzistonin 247,949 ndërtesa, të cilat në vete përmbanin 412,884 njësi banimi.⁶ Në periudhën 2000-2010, janë ndërtuar mesatarisht 9,135 ndërtesa në vit apo rreth 100 mijë për 10 vite. Krahasuar me dy dekadat e kaluar, numri i ndërtesave të reja është dyfishuar gjatë dekadës së fundit.

⁵ Ministria e Financave. Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2016-2018. Aprovuar nga Qeveria e Kosovës më 29 prill 2015, me vendimin 09/25. Burimi: <http://bit.ly/1KP3AS3>

⁶ Agjencia e Statistikave të Kosovës. Banesat dhe Ndërtesat – sipas komunave. Dhjetor 2013. Burimi: <http://bit.ly/1NJNigc>

Grafikoni 1: Numri i ndërtesave të ndërtuara përgjatë viteve dhe materiali ndërtimor i përdorur

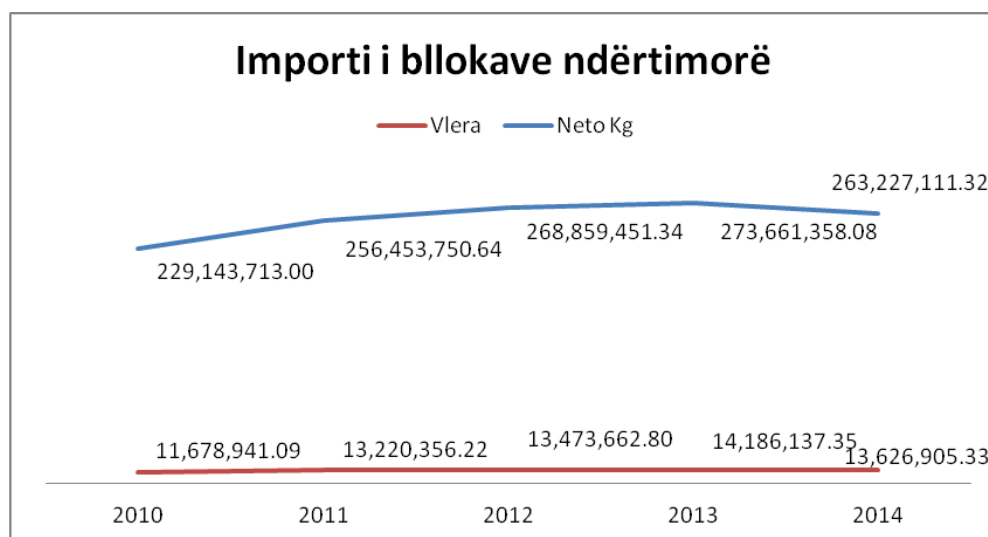
Burimi: Instituti GAP, bazuar në të dhënat e ASK

Sa i përket materialit ndërtimor, nga grafikoni 1 shihet se në dekadën e fundit, ndërtesat e ndërtuara me bllloqe kanë shënuar rritje të madhe prej rreth 140%, në krahasim me materialet tjera ndërtimore.

3. Importi kundrejt prodhimit vendor

Në pesë vitet e fundit (2010-2014), Kosova ka importuar mbi 1.3 miliard kilogram material ndërtimor nga argjila, me një vlerë të përgjithshme monetare prej mbi 66 milionë euro.⁷ Grafikoni 2 tregon se në periudhën 2010-2013 importi ka ardhur duke u rritur si në vlerë monetare ashtu edhe në sasi.

⁷ Të dhënat e siguruar nga Doganat e Kosovës, në bazë të kërkesës së Institutit GAP në mars të 2015. Të dhënat e paraqitura janë nga kodet tarifore 690410 dhe 690490.

Grafikoni 2: Importi i blloqeve ndërtimor 2010-2014

Burimi: Instituti GAP, bazuar në të dhënat e Doganave

Në bazë të vlerës, po ashtu edhe në bazë të sasisë në neto kilogram, Kosova importon këtë material ndërtimor kryesisht nga Serbia (80%) dhe Shqipëria (18%).⁸ Në vitin 2011, Kosova përbënte 33%⁹ të tregut të eksportit të prodhuesve serb të materialit ndërtimor nga argjila.¹⁰ Shprehur në vlerë monetare, nga 64.4 milionë dollarë (45 milionë euro) eksport, afër 21 milionë dollarë (15 milionë euro) vlerë ishte eksportuar në Kosovë.¹¹

Në Kosovë funksionojnë tetë prodhues të materialit ndërtimor me bazë argjilën, të cilët mbulojnë rreth 60% të kërkesës vendore për këto materiale.¹² Fabrikat prodhuese të materialit ndërtimor me bazë argjilën janë kryesisht ish-ndërmarrje shoqërore të privatizuara nga Agjencia Kosovare e Privatizimit (AKP). Këto ndërmarrje paraqesin një ndër shembujt e paktë të privatizimit të suksesshëm.

Tabela 1 Karakteristikat e prodhuesve vendor

Fabrika	Vendi	Nr. i të punësuarve	Linja të prodhimit	Llojet e prodhimit	Sasia e prodhimit vjetor (mesatare)
Brickos	Crep, Komuna e Ranillugut	85	2	7 lloje të blloqeve	10-12 milion blloqe
"Vëllezërit"	Skenderaj	100	1	9 lloje të	6 milion

⁸ Shih Aneksin 1 dhe 2

⁹ Shih Aneksin 3

¹⁰ Industrija Glinenih Proizvoda Srbije. Bilten broj 31. 2011.

¹¹ Ibid.

¹² Kalkulim i Institutit GAP

Geci"				bloqeve	
Tulltorja	Landovic, Komuna e Prizrenit	150-170	3	7 lloje të bloqeve	27 milion bloqe 3 milion tulla
Niki-S*	Gjakovë	274	2		/
Ringovi I Ri	Pejë	12 te rregullt e 41 sezonal	1	1	2 milion e 14 mijeë
Rizam Holding	Krushë	83	2	8 lloje të bloqeve	12.3 milion
Eurobllok	Podujevë	50-60	1	6 lloje të bloqeve	rreth 5.4 milion
Tulltroja Apollonia	Obiliq	65-70	1	Blok termo, oxhaku,giter dhe manta	rreth 10 milion

* Në kohën e vizitës (mars 2015), fabrika "Niki-S" nuk ishte duke punuar.

Pothuajse të gjitha këto fabrika kanë së paku një linjë prodhimi dhe në total kanë të punësuar rreth 850 persona. Pas privatizimit, në disa nga fabrikat është investuar dhe në linja të reja prodhimi.¹³ Për ndërtimin e një linje të re prodhimi, e cila në mesatare mund të prodhojë nga gjashtë deri dhjetë milion bloqe në vit, kërkohen investime prej afro 5.5 milionë euro. Por, qasja në financa mbetet një ndër problemet më të mëdha. Kamatat e larta të kredive janë pengesë serioze për shumicën e pronarëve për të ndërtuar apo funksionalizuar një linjë prodhimi.¹⁴

Në bazë të një vlerësimi të përafërt, për të zëvendësuar importin në Kosovë ka hapësirë të investohet edhe në gjashtë linja vendore të prodhimit me kapacitet mesatar prej 10 milionë bloqe për vit. Sipas përlogaritjes së Institutit GAP, në rast të një investimi të tillë, numri i të punësuarve në këtë sektor do të rritej për rreth 500 punonjës. Vlen të përmendet se një fabrike e re prodhuese në Klinë është në proces të ndërtimit dhe e cila pritet të rrisë kapacitetet vendore të prodhimit të këtyre materialeve.

¹³ Fabrika "Brickos" dhe fabrika "Tulltorja" kanë shtuar nga një linjë të re prodhimi pas privatizimit.

¹⁴ Sipas njërit prej pronarëve të fabrikës "Vëllezërit Geci", z.Nehat Geci (intervista e zhvilluar më 26 shkurt 2015), për të funksionalizuar linjën e dytë të prodhimit, nevojitet investim rreth 6 milion euro, të cilën nuk mund ta kërkojë nga bankat vendore për shkak të shkallës së lartë të kamatave. Në anën tjetër, fabrika "Tulltorja" ka qenë më me fat, ngase ka pranuar një kredi të butë investuese nga Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH).

Tabela 2 tregon se si çmimet e produkteve vendore të materialit nga argjila kanë ardhur duke rënë në shumicën e produkteve.¹⁵

Tabela 2 Trendet e çmimeve në Euro të prodhimeve vendore nga argjila

	2011	2012	2013	2014	2015
Blok 12 giter 19x20x20		0.24	0.25	0.24	0.20
Blok euro 20 dim 25x20x19 blok me dhemb	0.23		0.20	0.18	0.19
Blok standard dim. 25x20x19	0.29	0.31			
Bloka për muratim dimenzioni 19x19x25	0.29	0.29	0.25	0.22	0.21
Bloka për muratim dimenzioni 12x19x25 - G2			0.22	0.20	0.19 ¹⁶
Bloka për muratim dimenzioni 19x19x25 - G6			0.27	0.24	0.23
Bloka për muratim dimenzioni 12x19x25	0.27	0.25			
Eko blok 19x20x25		0.22	0.22	0.21	0.17
Prodhimi i tullave standarde 250x120x6,5	0.08	0.09	0.09	0.09	0.09
Termo blok 12 x 20 x 25				0.21	0.15
Termo blok 19x20x25 – 2	0.19	0.19	0.19		
Termo blok 19x20x25 -1	0.22	0.22	0.22		
Termo blok 2 19 x 20 x 25 Fermorala				0.24	0.20

Burimi: Agjencia e Statistikave të Kosovës

Në tabelën 3 i kemi krahasuar çmimet e prodhimit vendor të disa llojeve të materialeve ndërtimore nga argjila me çmimet e importit të këtyre produkteve nga Serbia ashtu siç janë deklaruar në Doganën e Kosovës (pa TVSH). Me gjithë rënien e çmimeve të prodhimit vendor, në dy raste shihet se çmimet e importit janë më të lira krahasuar me prodhimin vendor, ndërsa vetëm blloku termo është më i lirë si prodhim vendor.

Tabela 3 Çmimet e prodhimit vendor dhe ato të importit

Import	Çmimi për njësi	Prodhim vendor	Çmimi mesatar
Tulla të thjeshta KI II 25x12x6.5cm	0.08	Prodhimi i tullave standarde 250x120x6,5	0.09
Bloka termo 25x19x19	0.29	Termo blok 2 19 x 20 x 25 Fermorala	0.24
Blok ndarës 250x190x120	0.18	Bloka për muratim dimenzioni 12x19x25 - G5	0.20

Burimi: Agjencia e Statistikave të Kosovës dhe Dogana e Kosovës

¹⁵ Vlen të përmendet se sipas prodhuesve vendor, emërtimet e produkteve të Agjencisë së Statistikave të Kosovës kanë probleme dhe çmimet në disa raste janë të pasakta.

¹⁶ Sipas prodhuesve vendor çmimi i këtij produkti është 0.17 cent

4. Vështirësitë e prodhuesve të materialit ndërtimor

Në përgjithësi prodhuesit e materialit ndërtimor kanë arritur mjaft mirë që të shtrihen në tregun e vendit dhe të mbulojnë kërkesën për material ndërtimor.

Megjithatë, edhe ata përballen me disa vështirësi. Qasja në financa nuk është problemi i vetëm. Problemet tjera me të cilat përballen prodhuesit vendorë janë: taksa doganore për lëndën e parë, çmimi i rrymës dhe tarifa e lartë dimërore, procedurat për eksploatimin e argjilës, burimet njerëzore, barrierat jo tarifore për eksport dhe mungesa e marketingut.

I. Taksa doganore për koksin e naftës

Një nga lëndët e importuara për prodhim të materialit ndërtimor është koksi i naftës, i njohur me emrin Petrol-koks. Petrol-koksi përdoret për ngrohjen e furrave për pjekjen e bllokut dhe materialeve tjera të prodhuara nga argjila. Sipas prodhuesve, Petrol-koksi kap një përqindje të lartë të kostos së prodhimit.

Taksa doganore në këtë element bazë të prodhimit është taksa standarde prej 10%. Prodhuesit vendor kanë kërkuar që të largohet kjo taksë¹⁷ me qëllim që të mund të konkurrojnë me çmimet e importit.

Petrol-koksi përbën 14% të sasisë së gjithëmbarshme të produkteve të importuara të naftës në Kosovë.¹⁸ Prodhuesit vendor shpenzojnë rreth 30 mijë tonë Petrol-koks në vit.¹⁹ Një kilogram Petrol-koks kushton rreth 13 cent në treg dhe lirimi nga taksa doganore do të ulte çmimin e lëndës së parë për një cent në kilogram. Për shembull një cent është dallimi në mes të çmimit të tullave vendore dhe atyre të importuara nga Serbia.

¹⁷ Shoqata e Prodhuesve të Materialit Ndërtimor prej Argjile më 12 shkurt 2015 ka dërguar letër tek institucionet qendrore që të largojnë taksën doganore për Petroll Koks.

¹⁸ Agjencia e Statistikave të Kosovës. Balanca vjetore e energjisë në Republikën e Kosovës 2014. Fq.4. Burimi: <http://bit.ly/1NqwCNJ>

¹⁹ Intervistë me telefon me përfaqësuesit e Lab-Oil.

II. Çmimi i energjisë elektrike

Problemet e prodhuesve vendor me energjinë elektrike janë të mëdha. Një nga vështirësitë kryesore për bizneset e Kosovës për shumë vite ka qenë furnizimi i pamjaftueshëm me energji elektrike.

Ndërprerjet e energjisë elektrike në vitet e fundit janë më të vogla dhe prodhuesit e materialit ndërtimor, të cilët shpenzojnë sasi të mëdha të energjisë²⁰, kanë marrëveshje me KEDS dhe kanë përparësi furnizimi në krahasim me konsumatorët e tjerë. Përkundër kësaj, disa pronarë të fabrikave janë ankuar se përkundër marrëveshjeve në mes të prodhuesve dhe furnizuesit (KEDS), ndodh që të ketë ndërprerje të energjisë elektrike.²¹

Problemi më i madh me energjinë elektrike është tarifa dimërore e përlllogaritjes së faturave. Rritja e shpenzime për energji elektrike nga tarifa verore në atë dimërore është rreth 50%. Për shembull, nëse në muajin shtator një fabrikë prodhuese e materialit ndërtimor shpenzon rreth 50 mijë euro për energji elektrike, në tetor, kur fillon përlllogaritja dimërore, me të njëjtën sasi prodhimi, fatura e energjisë shkon në 75 mijë euro. Kjo politikë e tarifave e vendosur nga Zyra e Rregullatorit të Energjisë, me qëllim të rritjes së kursimit në sezonin e dimrit, i ngarkon shumë bizneset. Përveç rritjes së kostos së prodhimit, tarifa dimërore krijon probleme edhe me likuiditet gjatë dimrit, sepse shitja bie në këtë sezon si pasojë e ndërprerjes së ndërtimeve për shkak të motit.

Përveç tarifës dimërore, bizneset tani e disa vite kërkojnë edhe ndryshimin e politikave të Zyrës së Rregullatorit për Energji për ndër-subvencionim të tarifave të energjisë elektrike, ku bizneset obligohen të paguajnë më shumë se sa konsumatorët shtëpiak për të njëjtën sasi të energjisë së shfrytëzuar.

Problem tjetër me energji elektrike janë edhe balancuesit e tensionit të energjisë apo *Maxigrafet*. Për shkak se rindezja e makinerisë së prodhimit merr sasi të lartë të energjisë dhe kjo mund të shkaktojë probleme në rrjetin e energjisë, KEDS ka vendosur në fabrikat e prodhimit Maxigraf të cilët synojnë që ta ruajnë stabilitetin e tensionit. Por, ajo çfarë ndodh është se në momentin kur tejkalohet

²⁰ Sipas të dhënave për konsumin e energjisë më 2014, nga 112,84 ktoe energji të konsumuar nga sektori I energjisë, 5% e kësaj sasive është shfrytëzuar nga industria e materialeve ndërtimore. Burimi: Agjencia e Statistikave të Kosovës. Balanca vjetore e energjisë në Republikën e Kosovës 2014. Fq.16-17.

²¹ Bisedë me Skender Bajrami – pronar i fabrikës “Niki-S” në Gjakovë. Biseda e zhvilluar më 4 mars 2015.

një sasi e caktuar e shfrytëzimit të energjisë, për tërë muajin fabrika obligohet të paguajë çmim më të lartë të energjisë. Kjo, së bashku me ndër-subvencionimin dhe tarifën dimërore, rrit edhe më tej koston e prodhimit.

III. Lejet për eksploatimin e argjilës

Elementi bazë i prodhimit në këtë sektor është argjila. Me Ligjin nr. 03/L-163 për Miniera dhe Minerale, argjila klasifikohet si mineral ndërtimor. Me mineralet në Kosovë menaxhon Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale (KPMM).

Fabrikat që shfrytëzojnë argjilën nevojitet të ndjekin një numër të procedurave për marrjen dhe mirëmbajtjen e lejeve dhe licencave nga ky institucion. Fillimisht, shfrytëzuesit e argjilës kërkohet që të pajisen me leje për hulumtim e cila kushton 700 euro. Kohëzgjatja e kësaj licence është dy vite, më mundësi vazhdimi edhe për dy vite tjera. Hapësira maksimale për të cilën mund të merret një leje për hulumtim është 50 ha, nga 250 ha sa ka qenë në ligjin e kaluar për Miniera dhe Minerale.²² Sipas prodhuesve, për shkak se argjila është mineral sipërfaqësor, thuajse të gjitha fabrikat në Kosovë i kanë të identifikuar burimet e furnizimit me argjilë. Për këtë arsye shpesh kjo licence është vetëm një obligim dhe kosto shtesë ligjore e panevojshme për kompaninë. Vlen të përmendet se kosto për mirëmbajtjen e kësaj licence është 500 euro në vit. Në anën tjetër, sipas përfaqësuesve të KPMM-së, kjo leje për hulumtim në radhë të parë mbron prodhuesin, sepse hulumtimi paraprak për argjilë shpesh mihjen në sipërfaqe të cilat nuk kanë burime të mjaftueshme të argjilës.²³

Përveç lejes për hulumtim, prodhuesit duhet të pajisen edhe me leje për shfrytëzim. Kostoja për këtë leje është 1,200 euro ndërsa mirëmbajtja vjetore 800 euro. Kohëzgjatja e kësaj licence është 25 vite, me mundësi zgjatje për një periudhë të njëjtë.²⁴ Edhe pse nxjerrja e argjilës bëhet vetëm në katër apo pesë muaj brenda një viti, kryesisht në atë periudhë kur ka më pak lagështi, me procedurat e KPMM-së kërkohet të raportohet katër herë në vit. Sipas përfaqësuesve të KPMM, raportimi tre-mujorë bëhet paralel edhe me raportimet tjera

²² Ligji Nr. 03/L-163 për Minierat dhe Minerale, Neni 21, Burimi: <http://bit.ly/1IMZv2c> dhe Neni 16 i Ligjit për Ndryshimin dhe Plotësimin e Ligjit Nr. 03/L-163 për Minierat dhe Minerale Nr. 04/L-158, Burimi: <http://bit.ly/1J7O9Y7>

²³ Intervistë me Gjeologun Kryesorë për Burime në KPMM z. Xhavit Raci, 13 Gusht 2015

²⁴ Për informata më të detajuara sa i përket kostove administrative, taksave dhe licencave shih vendimin e KPMM 02/2014. Burimi: <http://bit.ly/1fbCBXF>

të cilat duhet të bëjnë prodhuesit si tek: ATK, Ministri e Financave etj. Gjithashtu, gjatë muajve kur nuk ka aktivitete, prodhuesit duhet të plotësojnë vetëm një formulat të thjeshtë të cilat nuk merr më shumë se 10 minuta kohë. Vlen të përmendet se ka vende ku raportimi bëhet më rallë p.sh. në baza gjashtë mujore.²⁵

Pengesë tjetër e identifikuar nga pronarët e fabrikave është edhe kërkesa ligjore nga Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale që fabrikat e prodhimit të angazhojnë inxhinier të gjeologjisë apo xehetarisë për të kompletuar dokumentacionin e nevojshëm për licencim. Sipas pronarëve, një punë e tillë mund të kryhet edhe nga teknologët apo kimistët, të cilët vetëm se janë të angazhuar në procesin e prodhimit. Megjithatë, ligji kërkon që elaboratet të bëhen vetëm nga një gjeolog apo xehetar. Ky obligim ligjor, sipas prodhuesve, rrit koston e prodhimit, për shkak se kërkon angazhim të personave të cilët nuk janë të nevojshëm në procesin e prodhimit, por edhe rrit rastet e korrupsionit, ngase në shumicën e rasteve inspektorët e KPMM-së ndërmjetësojnë për angazhimin e personave që ata i njohin për të kryer këtë procedurë. Sipas KPMM, një teknolog nuk mund të kryejë punët e gjeologut apo xehetarit dhe ka raste kur kompanitë janë ndëshkuar për një gjë të tillë.

Pengesë tjetër e cila është përmendur nga pronarët e fabrikave është edhe pagesa e tantumës bazuar në ton argjilë të shfrytëzuar, e jo në metër³, ashtu siç aplikohet në mineralet tjera, përveç qymyrit. Sipas KPMM, aplikimi i tantumës në m³ nuk ndikon në koston totale për nxjerrjen e tantumës, sepse në rast se do të aplikohet një gjë e tillë atëherë sasia dhe kostoja për njësi do të rritej. Vlen të përmendet, se tantuma për një ton kushton 0.13 cent dhe Qeveria e Kosovës është në proces të shqyrtimit të tantumës për këtë mineral në mënyrë që kostoja të jetë e barabartë me rajon.

Ndëshkimet që aplikon KPMM në rast të shkeljes së detyrimeve që dalin nga lejet dhe licencat, paraqesin një problem tjetër. Sipas prodhuesve, ligji në fuqi është i përshtatshëm për rregullimin e parcelave prej dhjetëra hektarësh, ndërsa në Kosovë është rasti i kundërt, sepse parcelat e argjilës janë shumë të vogla. Sipas tyre, ligji nuk i është përshtatur rrethanave të Kosovës. Sipas ligjit, në rast se një shfrytëzues i argjilës tejkalon sasinë e shfrytëzuar më shumë se sa që i është lëshuar leja, ai konsiderohet dhe gjobitet si eksploatues ilegal. Pronarët e fabrikave argumentojnë se ka raste kur për shkak të prodhimit nevojitet eksploatim më i madh i argjilës se sa që parashihet me leje, andaj, me qëllim të mos ndaljes së prodhimit,

²⁵ Për informata më të detajuara sa i përket kostove administrative, taksave dhe licencave shih vendimin e KPMM 02/2014. Burimi: <http://bit.ly/1fbCBXF>

KPMM duhet t'ua lejojë që obligimet shtesë për argjilën e eksploatuar t'i shlyejnë në fund të vitit. Në anën tjetër, sipas KPMM-së kjo politikë nuk mund të aplikohet sepse do të nxiste eksploatimin ilegal. Sipas KPMM, ekziston mundësia për aplikim të zgjerimit të lejes për shfrytëzim, dhe procedura për marrjen e kësaj leje në rast së të gjitha kriteret janë plotësuar zgjat tre muaj.

Shoqata e Prodhuesve të Materialit Ndërtimor nga Argjila i është drejtuar me një shkresë KPMM-së dhe Komisionit Parlamentar për Zhvillim Ekonomik, Infrastrukturë, Tregti e Industri, me qëllim të ndryshimit të Ligjit për Miniera dhe Minerale apo thjeshtëzimit të procedurave përmes akteve nënligjore, por deri më tani nuk ka ndryshuar diçka në këtë drejtim.²⁶

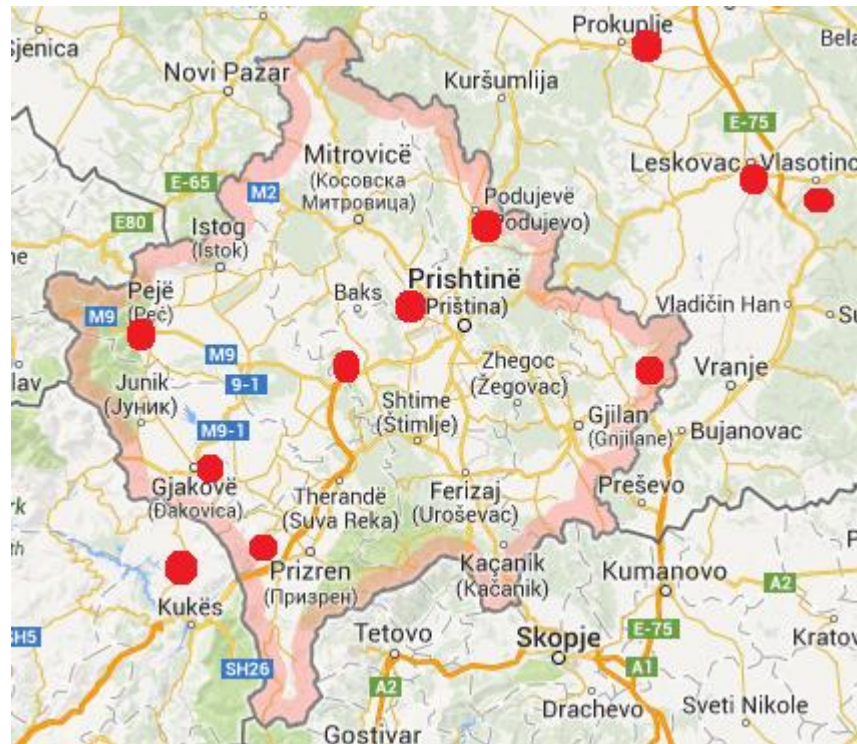
IV. Barrierat në eksport

Edhe më tutje, prodhuesit përballen me konkurrencë jo të barabartë. Përderisa prodhuesit nga vendet e tjera, sidomos nga Serbia dhe Shqipëria, eksportojnë të papenguar në Kosovë, prodhuesit kosovarë përballen me barrierat të shumta jo tarifore për të eksportuar në vendet e rajonit.

Për shkak të kostos së transportit, transportimi i produkteve në distanca më të mëdha se 100 kilometra ul dukshëm marzhën e fitimit dhe pothuajse e pamundëson të qenit konkurrues. Për këtë arsye këta prodhues synojnë që të gjejnë treg sa më afër vendit të prodhimit. Për disa nga prodhuesit të cilët ndodhen afër vijës kufitare, do të ishte më e leverdishme shitja në vendet e rajonit, se sa më në brendi të territorit të Kosovës. Për shembull, për prodhuesin BRICKOS nga fshati Crep i Komunës së Ranillugut, i cili ndodhet afër pikës kufitare Dheu i Bardhë, do të ishte më e leverdishme për nga distanca e transportit që të shes në rajonin e Bujanovcit, se sa për shembull në Komunën e Ferizajt.

²⁶ Intervistë me Kryetarin e Shoqatës z.Mustafë Borovci. Intervista e zhvilluar më 19 shkurt 2015.

Harta 1: Vendndodhja e prodhuesve të materialit ndërtimor me bazë argjilën në Kosovë dhe rajon

V. Burimet njerëzore dhe marketingu

Prodhuesit e materialit ndërtimor kanë probleme për të gjetur punëtorë që kanë njohuri më të avancuara teknike, siç janë inxhinier të makinerisë, teknik të elektronikës, apo edhe saldues profesionist. Disa nga këto pozita mbulohen duke angazhuar inxhinierë nga jashtë vendit, kryesisht nga Serbia, për periudha të caktuara kohore.

Një problem tjetër në këtë sektor mbetet marketingu jo i mjaftueshëm. Prodhuesit e materialit ndërtimor nga argjila nuk kanë investuar mjaft në marketing, qoftë individualisht, qoftë të mbështetur nga Oda Ekonomike e Kosovës apo nga organizata tjera.

Përderisa fabrika e prodhimit të blloqeve dhe tjegullave nga Leskovci i Serbisë ka uebfaqen e saj edhe në gjuhën shqipe, disa nga prodhuesit kosovarë nuk kanë fare uebfaqe apo platforma tjera reklamimi.²⁷

²⁷ <http://www.mladost.co.rs/alb/reference.html>

5. Përfundime dhe rekomandime

Në Kosovë funksionojnë tetë prodhues të materialit ndërtimor me bazë argjilën, të cilët mbulojnë rreth 60% të kërkesës vendore për këto materiale. Problem për rritjen e kapaciteteve prodhuese të këtyre ndërmarrjeve, mbetet kostoja e lartë e kredive investuese nga bankat komerciale. Sa i përket konkurrencës në çmime me prodhimet e importit, sidomos ato nga Serbia, problematike mbetet vendosja e tatimit në import në lëndën e parë të prodhuesve vendor. Përveç tatimit në import, kostoja e prodhimit të këtyre prodhuesve rritet në mënyrë të ndjeshme gjatë dimrit për shkak të përlllogaritjes dimërore të tarifave të energjisë elektrike. Kostoja e energjisë elektrike gjithashtu rritet edhe për shkak të aktivizimit të "Maxigrafit", i cili shkakton rritje shtesë të kostos së prodhimit.

Prodhuesit e materialit nga argjila gjithashtu përballen edhe me procedura të shumta burokratike. Prodhuesit duhet të pajisen me një sërë lelesh për eksploatim, të raportojnë në KPMM katër herë brenda vitit dhe gjithashtu ligji u bënë kufizime të shumta si në staf ashtu edhe në mundësitë për eksploatim të argjilës. Përveç burokracisë nga KPMM, prodhuesit gjithashtu përballen me barriera jo-tarifore në eksport, mungesë të stafit të kualifikuar dhe mungesë të kapaciteteve për marketing.

Me gjithë problemet e lartpërmendura, të gjeturat tregojnë se sektori i prodhuesve të materialeve ndërtimore ka potencial për rritje. Kjo duke pasur parasysh trendin në rritje të ndërtesave të reja dhe potencialin që kërkesa vendore për material ndërtimor të zëvendësohet tutje me prodhime vendore krahasuar me importin. Mundësi tjetër e rritjes së këtij sektori është edhe realizimi i eksportit në banimet përreth kufijve të Kosovës.

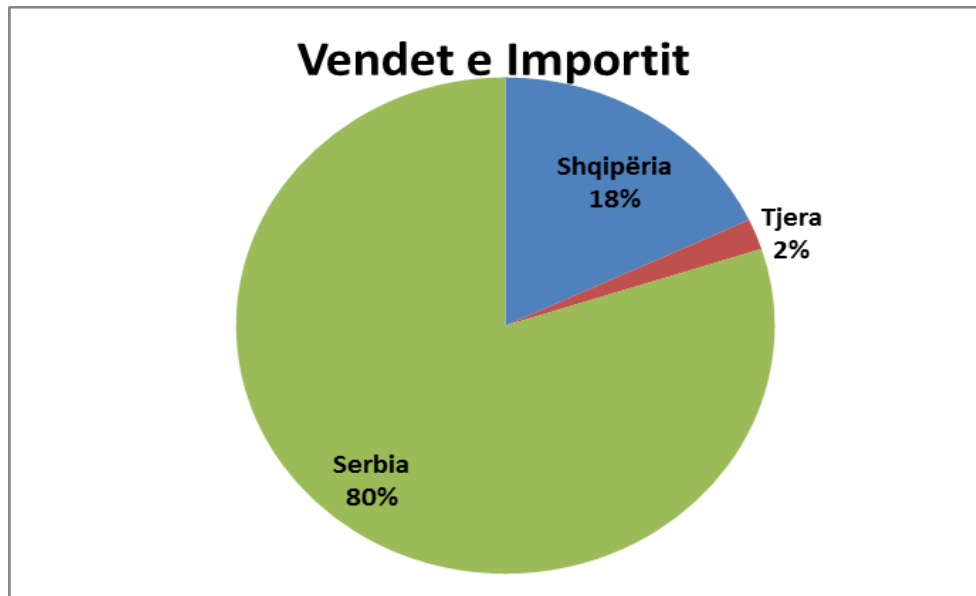
Me qëllim të rritjes së prodhimit, punësimit dhe zëvendësimit të importit të sektorit të prodhuesve të materialit ndërtimor nga argjila, Instituti GAP rekomandon:

- Krahas përmirësimit të ambientit të të bërit biznes, Qeveria e Kosovës së bashku me donatorët të shikojë mundësitë e krijimit të linjave kreditore për prodhim të cilat do të ndikonin në uljen e normave të interesit. Një mundësi e mirë për këtë është qasja në Fondin për Garantimin e Kredive.

- Qeveria e Kosovës të bëjë një vlerësim lidhur me kostot dhe përfitimet e largimit të tatimit në import për Petrol-koks për prodhuesit e materialit ndërtimor. Lirimi nga tatimi i kësaj lënde do të përmirësonte konkurrencën në këtë sektor;
- Zyra e Rregullatorit për Energji të rishikojë politikën e tarifave dimërore dhe uljen e kostove për energji si pasojë e aktivizimit të "Maxigrafit" për sektorin prodhues;
- Komisioni i Pavarur për Miniera dhe Minerale të konsiderojë mundësitë për uljen e numrit të raportimeve nga ana e prodhuesve, pasi që kjo ulë kostot për prodhuesit;
- Komisioni për Zhvillim Ekonomik, Infrastrukturë, Tregti dhe Industri së bashku me KPMM të filloj ndryshimin e ligjit për Miniera dhe Minerale në mënyrë të shkurtohet periudha për dhënien e lejes për zgjerim dhe gjithashtu të ulët numri i raportimeve në KPMM nga ana e prodhuesve nga tre në gjashtë muaj;
- Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë në bashkëpunim me Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale të bëjë vlerësimin e nevojave industriale për profesione të caktuara dhe krahas saj të hartojë politikat dhe strategjitë që në mënyrë sa më të shpejtë të plotësohen kuadrot deficitare që do të ndihmonin në zhvillimin ekonomik të vendit. Në vazhdim, në mënyrë që të rritet cilësia e diplomuarve, Ministria së bashku me universitetet dhe shkollat profesionale t'i rishikojnë kurrikulat e programeve në mënyrë që ato të lidhen me nevojat praktike dhe shkathtësitë e kërkuara nga tregu;
- Në mënyrë që prodhimet kosovare të jenë të konkurrueshme në vend dhe rajon, Ministria e Tregtisë dhe Industrisë duhet të zbatojë masa të reciprocitetit me shtetet fqinje qofshin ato masa tarifore apo jo-tarifore;
- Prodhuesit vendor duhet të investojnë më shumë në marketing dhe në ngritjen e imazhit të cilësisë së produkteve të tyre.

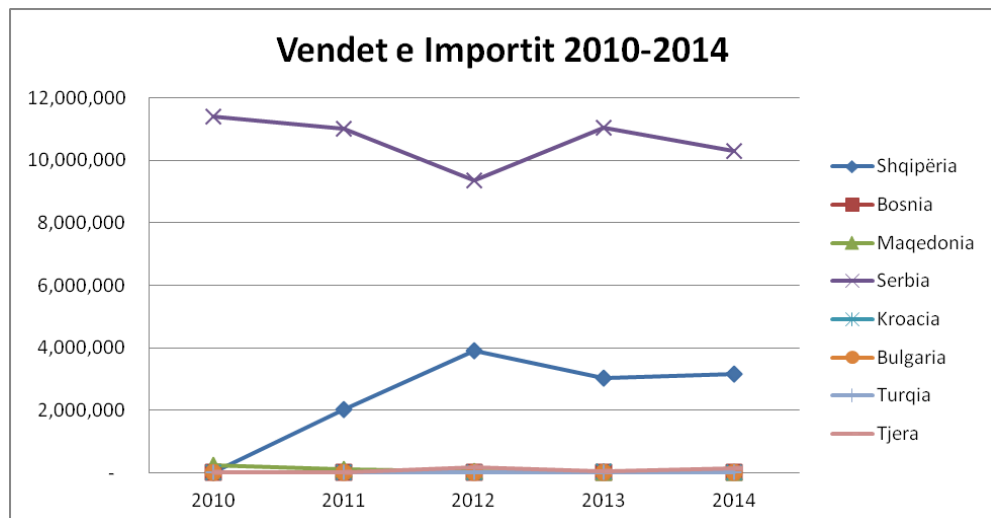
6. Anekset

Aneks 1 Vendet prej nga importon Kosova më së shumti tulla dhe blloqe ndërtimi

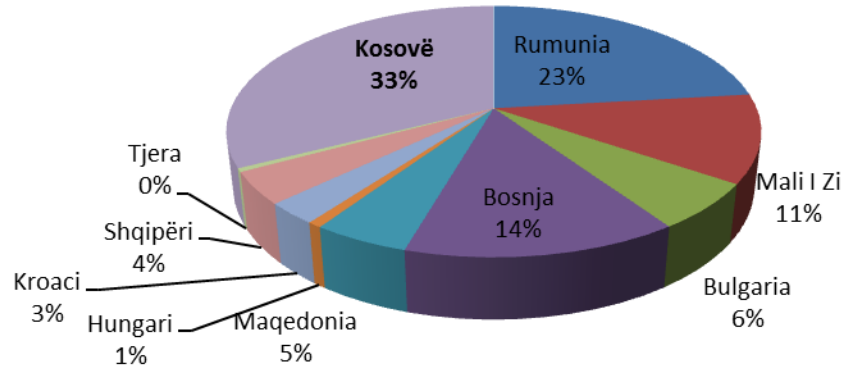
Burimi: Dogana e Kosovës

Aneks 2 Importi i blloqeve ndërtimor 2010-2014 sipas vendeve

Burimi: Dogana e Kosovës

Aneks 3 Eksporti i prodhuesve serb

Eksporti i materialit ndërtimor me bazë argjilen nga Serbia në vendet tjera më 2011

Burimi: Industrija Glinenih Proizvoda Srbije. Bilten broj 31. 2011.

Instituti GAP është Think-Tank i themeluar në tetor të 2007 në Kosovë. Qëllimi kryesor i GAP-it është të tërheq profesionistë për të krijuar një ambient të zhvillimit dhe hulumtimit profesional, që haset në institucione të ngjashme në shtetet perëndimore. Kjo gjithashtu u ofron mundësi kosovarëve për hulumtimin, zhvillimin dhe implementim e projekteve me qëllim të avancimit të shoqërisë kosovare. Prioritet për këtë Institut është mobilizimi i profesionistëve në adresimin e sfidave ekonomike, politike dhe sociale të vendit. Qëllimet kryesore të GAP-it janë të mbush zbrazëtitë në mes të qeverisë dhe qytetarëve, si dhe të mbushë zbrazëtitë në mes të problemeve dhe zgjidhjeve.

Instituti GAP mbështetet nga:

Ky projekt është mbështetur nga:

